

Skolenes landsforbund

Skuvllaid riikkalihttu | Skoleforbundet i LO

Prinsipp- og handlings- program 2025–2029

www.skoleneslandsforbund.no

Prinsipp- og handlingsprogram

2025 – 2029

Innhold

Tariffpolitisk program 2025 – 2029	5
En solidarisk og rettferdig tariffpolitikk	5
Stillingsvern	5
Lønn	6
Studiefinansiering	7
Medbestemmelse og demokrati i arbeidslivet	7
Arbeidstid	8
Arbeidsmiljø	9
Seniorpolitikk	10
Pensjon	10
Trafikkskolebransjen	11
Utdanningspolitisk program 2025 – 2029	12
Skole og oppvekst – en arena for læring, fellesskap, demokrati og sosial rettferdighet ...	12
Kunnskap til få gir makt. Kunnskap til alle gir frihet	12
Gratis fellesskole for alle. Sterkere nasjonal styring av opplæringen	12
Lik rett til utdanning gjennom god organisering	13
Barnehage	13
SFO/AKS	14
Grunnskole	14
Videregående opplæring	16
Likeverdig samisk opplæringstilbud	17
Voksnes læring og høyere utdanning	18
Voksenopplæring, FOV og VOV	18
Andre yrkesgrupper i skolen	19
Tillit til de ansatte. Mer praktisk, variert og relevant opplæring	20
God studiefinansiering – rett til utdanning for alle	20
Tid og rom til etisk refleksjon	21
Holdninger og miljø	21

Tariffpolitisk program 2025 – 2029

En solidarisk og rettferdig tariffpolitikk

Skolenes landsforbund kjemper for en offensiv, solidarisk og rettferdig tariffpolitikk, som fremmer gode, trygge arbeidsvilkår, full sysselsetting og sosial utjevning. Vi arbeider for at det skal lønne seg å ta utdanning, og at lønnsnivået i offentlig sektor må sikre god rekruttering. Vår faglige strategi er basert på fagbevegelsens felles kamp for kollektiv lønnsdannelse og faglige rettigheter.

Skolenes landsforbund er imot lokale lønnsforhandlinger og lønnsdannelse. Vi kjemper for å bevare sentral, kollektiv lønnsdannelse for alle ansatte i skole- og barnehagesektoren. Kampen mot en økende bruk av lokal lønnsdannelse i offentlig sektor må intensiveres. Lokal lønnsdannelse virker splittende i arbeidsmiljøet, er ikke forenlig med en solidarisk lønnspolitikk og svekker grunnlaget for god kvalitet i offentlig sektor.

Skolenes landsforbund vil søke allierte i vår motstand mot lokale- og individuelle lønnsforhandlinger. Mer enn noen gang er det viktig at vi tilkjemper oss reelle tvistemuligheter i alle tariffavtaler.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- sentrale kollektive tariffavtaler der lønnstilleggene i sin helhet fordeles sentralt.
- en sentral arbeidstidsavtale for alle yrkesgrupper i barnehage og skole og med streikerett i forbindelse med avtaleinngåelsen.
- å sikre en nasjonal styring av fellesskolen ved å kreve at forhandlingsansvaret for skoleverket blir tilbakeført til staten.

Stillingsvern

Skolenes landsforbund går imot alle forsøk på å svekke arbeidstakernes stillingsvern, og arbeider for å styrke stillingsvernet til grupper som etter dagens lovgivning har et svakt stillingsvern. Vi vil stramme ytterligere inn på mulighetene for tilsetting i vedvarende vikariater, midlertidige stillinger og uønskede deltidsstillinger. Skolenes landsforbund vil styrke ansiennitetsprinsippet ved oppsigelser og overtallighet. Skolenes landsforbund er imot privatisering og kommersialisering av opplæringssektoren.

Kompetansekravene, kombinert med tvungen masterutdanning, fører til at det blir vanskelig å skaffe seg en full lærerstilling. Vi risikerer at mange lærere i framtiden må ta til takke med en deltidsstilling.

Skolenes landsforbund vil derfor gjeninnføre allmennlæreren, i tillegg til eksisterende masterutdanning.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- å lovfeste retten til heltidsstilling.
- å styrke retten for morsmåslærere til å utvide kompetansen sin for å sikre dem fortsatt lærerjobb ved overtallighet.
- at arbeidsformidling igjen skal bli et offentlig ansvar.
- et forbud mot kommersielle vikarbanker i kommunal- og fylkeskommunal sektor.
- å gjeninnføre allmennlærerutdanning.
- å fjerne kompetansekravene i grunnskolen.

Lønn

Skolenes landsforbund krever høyere lønn for alle organiserte arbeidstakere i utdannings- og oppvekstsektoren. Kompetanse, ansiennitet, ansvar og funksjon skal være utslagsgivende for lønnsfastsettelsen. Kompetanselønnsystemet må videreføres og forsterkes. Lik utdanningslengde skal gi lik lønn. Adjunkt m/tillegg og lektor sidestilles på lønnsstigen. Resterende stillingskoder under lektor rykker opp et hakk. Bransjegendkjente utdanninger og sertifiseringer innen yrkesfag, samt realkompetanse, skal verdsettes på lik linje med universitets- og høyskoleutdanning med tilsvarende lengde.

Skolenes landsforbund er for kollektiv lønnsdannelse, og går imot at lønnsdannelsen skal foregå lokalt.

Skolenes landsforbund vil arbeide for at alle medlemmer får tilnærmet lik lønnsutvikling over tid og går imot lønnsystemer og avlønning basert på prestasjonsvurderinger og andre subjektive kriterier.

Skolenes landsforbund vil bekjempe et kjønnsdelt og etnisk delt arbeidsliv. Ett av de viktigste virkemidlene i denne kampen er likelønn. Konkurranseutsetting, bruk av kontraktører og vikarbyråer svekker så vel tjenestene som arbeidstakernes rettigheter til trygge og gode tilsettings-, lønns- og arbeidsforhold. I den grad det kan forekomme bruk av innleide vikarer, må det sikres reelt like lønns- og arbeidsvilkår inklusive pensjonsvilkår.

Skolenes landsforbund er imot all form for sosial dumping. Skolenes landsforbund vil motsette seg veksling av tid mot lønn.

Arbeidstakers påloggings-ID, telefon og annet privat utstyr og private kundeforhold skal ikke benyttes før avtale om kompensasjon er omforent lokalt.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- at formell videreutdanning som ikke gir uttelling i kompetanselønnsystemet og realkompetanse også skal gi økonomisk uttelling.
- at lærerlønna heves til minimum gjennomsnittlig OECD-nivå.
- økte sentrale funksjonstillegg. Det sentrale kontaktlærertillegget må økes til minimum 35 % av 1G, og kontaktlærer må få redusert planfestet tid med minimum 3 undervisningstimer i uken.
- at arbeidstakerne skal sikres full lønns- og tidskompensasjon for all etter- og videreutdanning.
- at lærere som tar «Kompetanse for kvalitet», eller annen arbeidsgivergodkjent utdanning, skal ha alle utgifter dekket av arbeidsgiver. Stipend- eller vikarordning bestemmes av den enkelte lærer.
- full åpenhet om lønnsfastsettelse på alle nivåer. Forhandlingsprotokoller og resultater skal være fullt ut kjent for alle arbeidstakerne i en virksomhet.
- å motvirke at den faglige kampen blir erstattet av en usolidarisk lønnskamp mellom ulike arbeidstakergrupper.
- at flere fagbrev fører til lønnskompensasjon.
- at fagbrev fører til lønnskompensasjon også i grunnskolen.
- at all fagskoleutdanning skal likestilles med høyere utdanning i kompetansesystemet.
- risikotillegg for pedagoger i fengselsundervisning.
- lokal konfliktrett ved lokale forhandlinger.

Studiefinansiering

Skolenes landsforbund har fullstipendiering som et langsiktig mål for studiefinansiering i høyere utdanning. Skolenes landsforbund krever at staten bidrar til oppbygging av tilstrekkelig antall studentboliger til en husleie som er i samsvar med studiestøtten.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- at studiefinansieringen gir høye stipendandeler og lav, politisk styrt studielånsrente.
- at offentlig ansatte skal få avskrevet studielån etter antall år i offentlig tjeneste.
- at studielånsrenta alltid skal være under markedsrenta.
- at studielån og -stipend må dekke 12 måneder per år.
- å utvide studentenes tilgang til dagpenger dersom de blir arbeidsledige.

Medbestemmelse og demokrati i arbeidslivet

Skolenes landsforbund vil verne om den norske modellen i arbeidslivet ved å sikre trepartssamarbeidet. Arbeidsgiveransvaret må ikke pulveriseres gjennom delegering.

Den norske modellen må bygges på tillit. Skolenes landsforbund ønsker å erstatte kontroll- og rapporteringsregimet New Public Management (NPM) med en tillitsreform i offentlig sektor.

Skolenes landsforbund vil arbeide for tariffavtaler og partsforhold for alle medlemmer. Skolenes landsforbund vil motarbeide at avtaler medfører overføring av makt til arbeidsgiver. Vi aksepterer heller ikke at det opprettes stillingsgrupper som ikke er godkjent av partene.

Godt tillitsvalgtarbeid er nødvendig for utviklingsarbeidet i arbeidslivet. Tillitsverv skal kunne utføres i arbeidstiden, og ikke oppleves som en merbelastning. Arbeidsgiver må legge til rette for at tillitsvalgte får, eller får tilgang til, egne kontor.

Internasjonale handelsavtaler må ikke inneholde noen liberaliseringer som svekker faglige rettigheter, miljøstandarter eller forbrukerrettigheter. Avtalene må ikke inneholde klausuler som binder opp framtidige regjeringer, og avtalene må ikke inneholde aksept for at investorer skal få egne tvistesystemer der de kan kreve erstatning for mulige konsekvenser av demokratisk vedtatte lover.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- en tillitsreform i offentlig sektor.
- at hovedavtalene skal sikre alle arbeidstakere rett til opplæring i arbeidslivets lover og avtaler og medbestemmelse på den enkelte arbeidsplass gjennom fagforeningene.
- at alle fagforeninger skal ha rett til tillitsvalgt på arbeidsplassen, uavhengig av antall medlemmer.
- at retten til å ha tillitsvalgt må gjelde på et hvert nivå der beslutningsmyndigheten utøves.
- at hovedavtalene må sikre reell likeverdighet mellom partene.
- at arbeidsforholdene legges bedre til rette for tillitsvalgte, og at faste frikjøpsordninger bedres.
- at det gis mulighet til å avholde klubbmøter i arbeidstiden på skolen.
- at hovedavtalene skal gi muligheter for sanksjoner overfor arbeidsgivere som ikke etterlever medbestemmelsesordningene.

- at norske myndigheter tar initiativ til å endre EØS-avtalen slik at den ikke kan gripe inn mot norske tariffavtaler eller mot norsk lovgivning av betydning for arbeidstakernes rettigheter i arbeidslivet. Dersom dette ikke er mulig, må avtalen sies opp og erstattes med mer ordinære handelsrelasjoner mellom Norge og EU.

Arbeidstid

Skolenes landsforbund går inn for å tariffeste at daglig arbeidstid er 7 ½ time, med mindre annet er fastsatt i særavtale (jf HTA kap 1 §4.2).

Skolenes landsforbund går mot alle forsøk på å fjerne normalarbeidsdagen som et lovfestet prinsipp i arbeidslivet. Rammene for normalarbeidsdagen og rammene for gjennomsnittsberegning av arbeidstid er allerede for vide i dagens arbeidsmiljølov.

Kampen mot ufrivillig deltid må intensiveres. Dette kan gjøres ved å gi økt tid til planlegging, og ved å gi flere yrkesgrupper anledning til et komprimert arbeidsår.

Departementet må utvikle klare rammer for hva som skal rapporteres og hvordan. Dette for å motvirke at alle de ulike styringsnivåene utvikler egne byråkratiserende rapporteringsrutiner.

Skolenes landsforbund mener at alt arbeid med elever, også inspeksjon, som har som hensikt å oppfylle mål i læreplaner eller i individuelle opplæringsplaner (IOP) skal defineres som undervisning.

Skolenes landsforbund er imot skjulte økninger i arbeidsbyrden gjennom at lærernes arbeidsoppgaver blir omdefinert fra undervisning til annet arbeid. «Annet arbeid», som nevnt i SFS 2213, skal være undervisningsrelatert.

Reduksjon av de høyeste årsrammene prioriteres. Årsrammene i grunnskolen 1.-7. trinn reduseres med - minst 2 klokketimer i uka, i 8.-10. klasse reduseres årsrammene i alle fag med minst 1,5 klokketimer. Skolenes landsforbund arbeider for at lærere i videregående skole og voksenopplæringen som utfører kontaktlærertjeneste for elevene får redusert årsrammen for undervisning med minimum 57/76 årsrammetimer. Dersom teknisk undertid ikke kan unngås, skal den brukes til å øke lærertettheten i klasserommene.

Det må være et maksantall i en klasse. Overskrides maksantallet, må klassen deles. Klassedelingstall må gjeninnføres.

Alle praktisk-estetiske fag skal ha samme årsramme som mat og helse. Antall elever per gruppe skal ikke overstige 15 elever.

Skolenes landsforbund går inn for at ansatte i utdannings- og oppvekstsektoren skal ha en tariffestet rett til betalt permisjon for faglig utvikling. Omfanget må være minst et halvt år sammenhengende og gjentas med jevne mellomrom i yrkesløpet.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- at barnehagelærere må ha styringsrett på egen planleggingstid.
- 6 timers arbeidsdag/30 timers uke med full lønnskompensasjon, og for undervisningspersonell tilsvarende årsrammereduksjon.
- at arbeidstidsforkortelser må utformes slik at de fører til bortfall av ufrivillig deltidsarbeid og gir plass for flere sysselsatte.
- at arbeidstidsordninger skal være fastsatt i kollektive avtaler eller i lov.

- at arbeidstakerne får økt kontroll over egen arbeidstid.
- avbyråkratisering av undervisningsarbeidet.
- å videreføre systemet med maksimal undervisningstid (lesepliktsystemet) i grunnopplæringen.
- en vesentlig reduksjon av undervisningstimene.
- å gjeninnføre klassesdelingstall.
- at fellestid skal brukes til undervisningsfremmende tiltak og krever at lærernes innflytelse over bruken av denne tiden styrkes.
- at ansatte i elevrelatert arbeid ikke skal brukes til arbeidsoppgaver som naturlig skulle vært utført av andre yrkesgrupper.
- at alle ansatte med elevrettet arbeid skal få rett til økt planlegging- og veiledningstid lagt inn i sine stillinger gjennom sentrale avtalebestemmelser.
- at andre ansatte med elevrettede oppgaver skal få rett til økt planleggings- og veiledningstid lagt inn i sine stillinger gjennom sentrale avtalebestemmelser.
- at nyutdannede lærere får redusert undervisningstid med rett til veiledning de to første årene de er ansatt, samt at veilederen også får tilsvarende reduksjon i sin leseplikt uten tilsvarende økning i arbeidstid på skolen.
- at partene må kontrollere og godkjenne teknologiske løsninger som skal brukes for å planlegge og registrere ansattes arbeidstid.
- at kontaktlærerordningen også innføres i voksenopplæringen.
- å lette tegnspråktolkenes arbeidssituasjon og krever 2-tolksystem i teoretiske fag og en sentral arbeidstidsavtale som innebærer tid til for- og etterarbeid.
- et større innslag av andre profesjoner i skole og barnehage for å ivareta sosialpedagogiske utfordringer.
- at kontaktlærere skal få lavere årsramme.
- at leksehjelp skal regnes som undervisning.
- at ansatte med flere enn en arbeidsplass, skal ha nedsatt undervisningstid tilsvarende reisetid mellom arbeidsplassene.

Arbeidsmiljø

Skolenes landsforbund ønsker å bidra til utvikling av et mer inkluderende arbeidsliv. Rettssikkerhet, trygghet, trivsel, gode vilkår for utvikling, gode vilkår for samarbeid, aktiv og reell medinnflytelse i arbeidet, samt en aktiv seniorpolitikk er elementer som hver for seg og sammen legger grunnlag for et inkluderende arbeidsliv. Gode, demokratiske ledere er vesentlig i arbeidet for et mer inkluderende arbeidsliv. HMS-arbeidet må gis høyere prioritet.

Et godt arbeidsmiljø er umulig hvis bemanningen ikke strekker til, eller at man ikke har den kompetansen som behøves på arbeidsplassen. Skolenes landsforbund vil derfor styrke bemanningsnormene i barnehage og skole, samt innføre krav om sosialfaglig kompetanse.

Dette er også helt nødvendig for bedre å kunne forebygge vold og trusler.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- å styrke ansattes rettsvern.

- å styrke helse-, miljø og sikkerhetsarbeidet ved den enkelte arbeidsplass. Tilstrekkelig avsatt tid, opplæring i og bevisst bruk av avviksmeldesystemet både fra ledelse og for ansatte inngår som en viktig del av dette.
- at skader grunnet vold mot arbeidstaker under utøvelsen av yrket, skal gi yrkesskadeerstatning.
- at alle typer belastningssykdommer av psykisk eller fysisk art som er påført i arbeidssituasjonen eller på grunn av dårlig inneklima skal gis yrkesskadeerstatning.
- at arbeidsgiver skal være ansvarlig for rettssikkerheten og oppfølging av de involverte dersom arbeidstakere utsettes for skade, vold eller annen kriminalitet relatert til arbeidssituasjonen.
- at bemanningsnormen i barnehagene skal gjelde for hele åpningstiden.
- at rettighetene til ansatte som opplever fysisk og psykisk vold og trusler må styrkes. Ansatte skal ha rett til medbestemmelse ved tilbakeføring til opprinnelige arbeidsoppgaver i etterkant av vold/trusler.

Seniorpolitikk

Skolenes landsforbund krever en god seniorpolitikk med mulighet for personlig utvikling for alle grupper i utdannings- og oppvekstsektoren. Seniortiltak må være en reell lettelse i arbeidssituasjonen. Aldersjusteringen i pensjonsreformen gjør at arbeidet med seniorpolitiske tiltak må intensiveres.

Seniorpolitiske tiltak må være slik at personalet sikres en verdig avslutning på sin yrkeskarriere.

De som omfattes av seniortiltak må få styrket innflytelse over tiltakets utforming og tilretteleggingen av arbeidsoppgavene. Det vil bli arbeidet for en ytterligere reduksjon av leseplikten for seniorer. Reduksjon i leseplikten må i sin helhet brukes til eget for- og etterarbeid.

Skolenes landsforbund jobber for en 7. ferieuke for arbeidstakere over 62 år. Skolenes landsforbund jobber for at seniorpolitiske tiltak skal tariffestes i sentrale avtaler.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- at lærere skal få 6 % redusert undervisning fra året de fyller 55 år.
- at reduksjon i undervisningsplikt for seniorer styrkes ytterligere med 7,5 % etter fylte 62 år, og ytterligere 10 % fra 65.

Pensjon

AFP må videreføres som en reell tidligpensjon.

Folketrygden, AFP og tjenestepensjonsordningene skal sikre det økonomiske grunnlaget for en trygg og verdig alderdom slik at pensjonen utgjør minst 2/3 av inntekt. Bruttogarantien i offentlig pensjon må holdes fast og samordningsfordelene videreføres. Opptjent offentlig pensjon må sikres når de som tidligere har vært offentlig ansatte skilles ut i foretak.

Slitertillegget må styrkes for å sikre økonomisk trygghet for de som ikke klarer å stå i jobb frem mot normert pensjonsalder. Uførepensjon må fortsatt beregnes etter samme prinsipper som øvrige pensjonsordninger. Levealdersjusteringen i uførepensjonen må fjernes og opptjening regnes til fylte 67 år.

Alle skal tjene opp pensjon i folketrygden til 67 år, også delvis uføre, uføre og AFP-pensjonister. Grensen på minst 50 prosent uførhet for arbeidsavklaringspenger (AAP) og uføretrygd må fjernes.

Ordningen må endres slik at rettighetene beholdes selv om arbeidstakeren blir delvis ufør før fylte 62 år, mister jobben eller blir syk de siste tre årene før fylte 62 år.

Skolenes landsforbund jobber for at midlertidig uførepensjon fra Statens pensjonskasse, KLP og OPF skal være pensjongsivende.

Skolenes landsforbund vil bekjempe privatisering av offentlige tjenestepensjoner.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- å bevare og forbedre adgangen til avtalefestet pensjon.
- at pensjonsrettighetene til medlemmer med kort botid i Norge må styrkes.
- at studier skal gi grunnlag for pensjonsopptjening.

Trafikkskolebransjen

I trafikkskolebransjen er det ikke en sentral tariffavtale. De fleste skolene har ingen arbeidsgiverorganisasjon, men de fleste er medlemmer i interesseorganisasjonene Norges Trafikkskoleforbund og Trafikkforum.

Kontrakter balanserer hårfint med arbeidsmiljøloven.

Skolenes landsforbund arbeider for:

- at tilsetning i faste stillinger skal være normen.
- opprettelse av tariffavtaler.
- å få til en landsdekkende tariffavtale som inkluderer AFP.

Utdanningspolitisk program 2025 – 2029

Skole og oppvekst – en arena for læring, fellesskap, demokrati og sosial rettferdighet

Utdanning er en menneskerett. Skolenes landsforbund ønsker et utdanningssystem som fremmer demokratisk og rettferdig fordeling av kunnskap, kompetanse, både nasjonalt og internasjonalt.

Utdanningssystemet skal sikre at hvert enkelt menneske får realisert sine evner og rustes til aktiv yrkes- og samfunnsdeltakelse. Utdanning skal være basert på et solidarisk menneskesyn og være et offentlig ansvar, under demokratisk kontroll og tilgjengelig for alle gjennom en offentlig drevet fellesskole. Alle mennesker skal gis samme mulighet til utdanning og livslang læring, uavhengig av bakgrunn. Alle elever skal gis mulighet til å gå ut av skolen med tro på seg selv, utvikle sine praktiske og teoretiske evner og sin evne til kritisk refleksjon. Skole og oppvekst skal bidra til utvikling av klima- og miljøbevissthet, i samsvar med FNs bærekraftsmål, både gjennom opplæring og aktive verdivalg.

Skolenes landsforbund vil arbeide offensivt for en skole som gir kunnskap og mestring til alle, en skole der alle skal få reell og likeverdig tilgang til all utdanning, fra barnehage til høyere utdanning. Fellesskolen skal favne alle, og et inkluderende og mangfoldig læringsmiljø er forebyggende mot radikaliserende som kan destabilisere demokratiet.

Kunnskap til få gir makt. Kunnskap til alle gir frihet

Skolenes landsforbund står for et kunnskapssyn hvor teori og praksis er nært knyttet sammen og verdsettes likt. Det er et mål at all opplæring skal være praktisk innrettet. Skolenes landsforbund arbeider for et bredt og mangfoldig kunnskapssyn uten testregimer med offentlige resultatlistene.

Økt krav til dokumentasjon fører til mindre vektlegging av pedagogisk planlegging. Ansatte opplever at de blir presset til å prioritere kortsiktige mål i stedet for en opplæring som på sikt best fremmer barnets og elevens utvikling. Vi vil arbeide for økt tillit til de ansatte i utdannings- og oppvekstsektoren. Det innebærer utvidet pedagogisk handlingsrom og mer tid til å løse primær oppgavene.

Skoleledere skal ha pedagogisk utdanning og undervisningskompetanse fra det skoleslaget de er ledere, og de må få nok tid til å utøve pedagogisk ledelse.

Gratis fellesskole for alle. Sterkere nasjonal styring av opplæringen

Skolen skal bidra til sosial utjevning, og grunnlaget for dette ligger i at fellesskolen gir alle lik rett til utdanning, og lik rett til å trives, uansett hvor i landet man bor, uavhengig av økonomisk bakgrunn, kjønn, livssyn og nasjonalitet. Skolenes landsforbund krever at det gis gode vilkår for reell tilpasset opplæring, som er både inkluderende og utjevnende. Vesentlige områder av utdanningen må styres med definerte nasjonale bestemmelser.

Skolenes landsforbund vil arbeide offensivt for å presse fram politisk vilje til sterkere nasjonal økonomisk styring av opplæringen.

Skolenes landsforbund arbeider for å fremme grunnlaget for et sterkt, offentlig utdanningssystem der hele befolkningen er sikret grunnleggende rettigheter. Fullføringsreformen må styrkes og følges opp ved å sikre reelle og like muligheter for alle.

Skolenes landsforbund vil arbeide for at alle elever har tilgang til både digitale og trykte læreverker i alle fag.

Lik rett til utdanning gjennom god organisering

For at alle skal få lik rett til utdanning må den offentlige barnehage og skole styrkes, og kommersialisering av i utdanningssystemet bekjempes. «Fritt skolevalg», som i prinsipp betyr karakterbasert opptak, må utvikles og nærskoleprinsippet videreutvikles i videregående skole. Skolenes landsforbund vil arbeide for å opprettholde en desentralisert offentlig skolestruktur. Reformen og endringer i barnehage og skoleverket må fullfinansieres av staten.

Skolenes landsforbund vil ha et 13-årig utdanningsløp med 1-årig førskole, 9-årig grunnskole og 3-årig videregående opplæring. Elever som har behov for det, må få tilbud om varierte alternative opplæringsarenaer.

Skolenes landsforbund krever at det utarbeides en helhetlig og gjennomtenkt digital infrastruktur for skolen. Det bør inkludere at programvare som lagrer data om bruksmønstre og persondata forvaltes av det offentlige. Infrastrukturen skal sikre hensyn til pedagogiske og administrative behov i skolen.

Barnehage

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i fri lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

For å oppfylle dette mener Skolenes landsforbund at:

- enhver barnehage skal ha en styrer med pedagogisk utdanning.
- styreren må ha tid og handlingsrom til å utføre pedagogisk ledelse.
- minstestandarder for personaltetthet i barnehager må også gjelde ved sykdom og når ansatte er på kurs/møter utenfor arbeidsplassen. Vikar må alltid benyttes ved slikt fravær.
- arealnormene i barnehageloven opprettholdes og gjøres bindende.
- alle nyutdannede nytilsatte barnehagelærere skal få veiledning de to første årene de arbeider. Både den veiledede og veileder skal ha avsatt tid til veiledning.
- barnehagen skal ha god tid og rikelig plass til lek og fysisk utfoldelse.
- fri lek har en egenverdi og må anerkjennes som en viktig del av barns utvikling både sosialt og språklig og få større plass som aktivitet.
- i forhold til barn som er flerspråklige, må det settes inn morsmålspedagoger/morsmålsassistenter.
- det innføres lovfesting av retten til ett gratis måltid pr. dag for barnehagebarn.
- det innføres ikke læreplaner i barnehagene, men rammeplanen videreføres.
- barnehager skal være offentlig eiet og drevet, og ikke drevet av profittthensyn.

SFO/AKS

Skolefritidsordningen/Aktivitetsskolen skal legge til rette for lek, kultur- og fritidsaktiviteter med utgangspunkt i alder, funksjonsnivå og interesser hos barna. SFO/AKS skal gi barna omsorg og tilsyn. SFO/AKS skal ikke være en utvidelse av skoledagen.

For å oppfylle dette mener Skolenes landsforbund at:

- enhver SFO/AKS skal ha en egen leder.
- det lovfestes nasjonale minstestandarder for personaltetthet i SFO/AKS.
- det må følge med voksenressurs til SFO/AKS for elever som har behov for ekstra hjelp.
- det settes inn vikar fra første dags fravær i alle SFO/AKS.
- det innføres en minstenorm for å sikre tid til samarbeid og til for- og etterarbeid også for miljøarbeidere, fagarbeidere og assistenter.
- retten til SFO og AKS lovfestes og utvikles som et variert lærings- og språkstøttende tilbud for alle elever i barneskolen, med vekt på lek, fysisk aktivitet og praktisk og estetisk utfoldelse.
- SFO/AKS skal være gratis.
- fritidspedagogikk tilbys som etterutdanning, og det legges til rette for at alle ansattgrupper som jobber i SFO og AKS får en reell mulighet til å ta etter- og videreutdanning.
- det innføres nasjonale normer om innhold som utstyr/leker, bemanning, arbeidstid og areal.

Grunnskole

For å oppfylle opplæringslovens formålsparagraf mener Skolenes landsforbund at følgende må oppfylles:

- enhver skole skal ha en rektor med pedagogisk utdanning og undervisningserfaring.
- leseplikten for undervisningspersonale i grunnskolen må reduseres vesentlig. I første omgang prioriteres barnetrinnet til 23 t per uke, lik øvrige fag, 885-rammen på ungdomstrinnet.
- klassestørrelse i grunnskolen skal ikke overstige 12 elever på 1. - 4. trinn og 20 elever på 5. - 10. trinn. Ved praktiske og estetiske fag skal ikke klassestørrelsen overstige 15 elever.
- all elevrettet aktivitet som er planlagt, iverksatt og fulgt opp av lærer, og som har til hensikt å oppfylle mål i læreplan/IOP er undervisning. Alle undervisningstimer skal gjennomføres av lærer.
- det skal være en kvalifisert lærer til stede i alle undervisningstimer. Personale som ikke er tilsatt i undervisningsstilling, skal ikke gjennomføre eller ha ansvaret for opplæringen. Må ufaglært arbeidskraft brukes en periode, skal det alltid følge med en veilederressurs.
- alle nyutdanna nytilsatte lærere skal få veiledning de to første årene de arbeider. Både den veiledede og veileder skal ha avsatt tid til veiledning.
- sentrale myndigheter fastsetter læreplaner og bryter kompetansemålene ned på hvert trinn i hvert fag.
- pedagogen skal ha handlingsrom til å følge de planene som er lagt for opplæringen i faget/fagene på grunnlag av læreplanene.
- pedagogen skal disponere sin tid til primær oppgavene som er planlegging og gjennomføring av undervisning, samt etterarbeid etter timene.

- retten til tospråklig opplæring lovfestes for hele grunnopplæringen. Kommunen/fylket forpliktes til å gi tilbud uten at foreldre skal være nødt til å søke om dette.
- nasjonale prøver og annen testing som fører til rangering avvikles.
- lærerutdanningene skal i langt større grad enn i dag legge vekt på hjelp til elever med lese- og skrivevansker. Spesialpedagogikk skal være en del av lærerutdanningene.
- spesialundervisning skal styrkes og utføres av personell med spesialpedagogisk kompetanse.
- det sikres vilkår for å kunne bruke praktiskpedagogiske læringsarenaer som en integrert del av undervisningen, for alle elever.
- spesialpedagogiske timer eller lederressurser skal ikke medregnes i beregningsgrunnlaget for lærertetthet.
- det sikres vilkår som gjør det mulig å realisere tilpasset opplæring.
- opplæring i fremmedspråk styrkes og aktuelle minoritetsspråk tilbys som fag for alle i grunnskolen.
- minoritetsspråklige elever må sikres et godt opplæringstilbud gjennom nasjonale føringer. Økonomiske midler må følge med.
- praktisk og estetisk kompetanse må inn som en av de grunnleggende ferdighetene.
- grunnkurset i trafikkopplæringen blir et tilbud til alle i ungdomsskolen.
- alternative vurderingsformer i grunnopplæringen videreutvikles, og karakterer og tradisjonelle eksamener gjøres overflødige.
- rådgiver- og sosialpedagogisk tjeneste økes.
- sosialpedagogisk tjeneste skal være obligatorisk i hele grunnskolen.
- kontaktlærerressurs økes på alle trinn.
- elever som har behov for det skal tilbys alternative læringsarenaer.
- leksehjelp må utføres av pedagogisk personale og skal regnes som undervisning.
- det innføres lovfesting av retten til ett gratis måltid pr. dag for elever i grunnopplæringen, og alle skoler får kantine med kjøkken.
- retten til tospråklig opplæring lovfestes for hele grunnopplæringen og kommunen forpliktes til å gi tilbud.
- arealnormene for undervisningslokaler, uteområder og arbeidsplasser for lærerne utvides, og alle normer skal gå klart fram av lover og forskrifter.
- overføringer fra staten til utdannings- og oppvekstsektoren i kommunen må i større grad øremerkes.
- elever må få utforske praktiske og estetiske fag og yrker fra barnetrinnet og gjennom ungdomsskolen.
- elevbedrifter og andre tiltak som bidrar til innsikt i arbeidslivet videreføres og styrkes.
- lærere i grunnskolen som underviser i arbeidslivsfag må gis mulighet for kompetanseutvikling gjennom hospitering i næringslivet, gjerne kombinert med kompetanseheving gjennom fagskole, universitet eller høyskole.
- elevene i grunnskolen skal lære om plikter og rettigheter i arbeidslivet, trepartssamarbeidet og den norske modellen.
- elever i 1. klasse må få økte muligheter til å utvikle seg gjennom lek og aktivitet ut fra egne forutsetninger.

Videregående opplæring

Yrkesfagene er blitt flerfaglige framfor tverrfaglige, og det er altfor mange fag det skal gis en smakebit av. Slik undergraves muligheten for at elevene kan utvikle faglig integritet og motivasjon.

Store elevgrupper opplever opplæringen som lite relevant og lite motiverende, og mange har ikke forutsetninger til å tilegne seg kunnskap på slike premisser. Yrkesfaglærere skal ha yrkeserfaring og relevant fagbrev/offentlig autorisasjon.

Skolenes landsforbund mener følgende må oppfylles:

- enhver skole skal ha en rektor med pedagogisk utdanning og undervisningserfaring.
- klasse- og gruppestørrelse på studieforberedende utdanningsprogram skal ikke overstige 20 elever. På yrkesforberedende utdanningsprogram skal klasse- og gruppestørrelsen ikke overstige 12 elever.
- sentrale myndigheter fastsetter læreplaner og kompetansemål på hvert trinn i hvert fag.
- det skal være en kvalifisert lærer til stede i alle undervisningstimer. Personale som ikke er tilsatt i undervisningsstilling, skal ikke gjennomføre eller ha ansvaret for opplæringen. Må ufaglært arbeidskraft brukes en periode, skal det alltid følge med en veiledersressurs.
- spesialpedagogiske timer eller lederressurser skal ikke medregnes i beregningsgrunnlaget for lærertetthet.
- retten til tospråklig opplæring lovfestes for hele grunnopplæringen og fylkeskommunen forpliktes til å gi tilbud.
- arealnormene for undervisningslokaler, uteområder og arbeidsplasser for lærerne utvides, og alle normer skal gå klart fram av lover og forskrifter.
- overføringer fra staten til oppvekst- og utdanningssektoren i fylker må i større grad øremerkes.
- det åpnes for større fleksibilitet i valg av gjennomføringsmodeller i yrkesopplæringen. Skolenes landsforbund vil jobbe for at det skal være mulig å gå over fra fullført studiespesialiserende til komprimerte yrkesfagkurs og deretter fagbrev.
- innen yrkesfaglige utdanningsprogram skal opplæringen være spisset og relevant for de ulike fagområdene.
- teori utover Vg3-nivå i lærefagene må skje i regi av offentlig videregående skole.
- skoleeierne må pålegges et tilstrekkelig antall skoleplasser i videregående opplæring slik at opplæringsretten blir reell.
- alle kvalifiserte yrkesfagelever må sikres læreplass.
- elever som kommer inn under oppfølgingstjenesten, må få tilpasset opplæring opp mot nærmeste videregående skole.
- ordningen med kombinasjonen av fagbrev og pedagogisk utdanning videreføres for yrkesfaglærere.
- lærere i videregående skole tilbys kompetanseutvikling med hospitering i næringslivet, kombinert med målrettet opplæring ved universitet eller høyskole.
- flere utdanningsmuligheter for å bli trafikklærer for tunge kjøretøy må realiseres
- skolene skal ha relevant oppdatert utstyr og maskinpark.
- ungdomsbedrifter og andre tiltak som bidrar til innsikt i arbeidslivet videreføres og styrkes.
- det bør lovfestes minimumskrav til praksisopplæring i programfagene.

- teoretisk og praktisk læring skal henge sammen på alle trinn.
- det sikres vilkår som gjør det mulig å realisere tilpasset opplæring.
- opplæring i fremmedspråk styrkes og aktuelle minoritetsspråk tilbys som fag for alle i den videregående skolen.
- minoritetsspråklige elever må sikres et godt opplæringstilbud.
- minoritetsspråklige elever skal sikres norskopplæring tilsvarende kompetansenivå grunnskole 10. klasse i løpet av det 13-årige løpet. Dette gjennom enkeltvedtak og modulundervisning i norsk.
- for å styrke yrkesrelevant praksis, må ressursene til praksisdelen styrkes. Dette gjelder både innkjøp av utstyr og ansettelse av nok personell.
- opplæringen i yrkesfaglig fordypning er svært viktig, og skal – i likhet med alle andre fag – være ivaretatt av en lærer i samtlige av fagets timer.
- samarbeidet mellom skole og næringsliv styrkes.
- rådgiver- og sosiallærerressursen økes.
- kontaktlærerressurs økes på alle trinn.
- elever som har behov for det skal tilbys alternative læringsarenaer.
- selv om fagplanen i enkelte fag er lik for yrkesfag og studiespesialisering, er vektleggingen av mål i realiteten ulik på grunn av krav om yrkesretting. Eksamensoppgavene bør gjenspeile dette ved at det utarbeides ulike eksamenssett for YF og SS som begge fører frem til studiekompetanse i faget.
- skolegang skal fullstipendieres, dersom fylkeskommunen ikke har ønsket utdanningstilbud på videregående nivå i rimelig nærhet av hjemmet.
- i skolen må elevene lære om den norske modellen, trepartssamarbeidet, velferdsstaten, kollektive løsninger og bedriftsdemokrati. Dette bør inngå som en del av de tverrfaglige temaene.
- samarbeidsorganene skal eies og driftes av fylkeskommunen.
- elever på yrkesfag må få tilbud om norsk- og engelskopplæring i både Vg1 og Vg2.
- flerspråklige som mangler grunnleggende kompetanse i engelsk må få redusert kompetansemålene i faget engelsk på samme måte som i norskfaget.
- minoritetsspråklige elever, og elever som ikke har hatt engelsk på grunnskolen, må få redusert kompetansemålene for faget engelsk på samme måte som norskfaget.

Likeverdig samisk opplæringstilbud

Samiske elever har rett på et likeverdig opplæringstilbud på sitt eget språk, men tiltakene som er satt i verk for å sikre det er for svake og fungerer ikke godt nok.

Skolenes landsforbund vil arbeide for at:

- kommunene plikter å tilby samiskspråklig barnehage tilbud etter en sterk språkmodell til alle samiske barn hvor foreldrene ønsker det.
- retten til samiske læremidler lovfestes.
- elever som følger læreplanen i samisk som andrespråk skal få tilbud om opplæringen gjennom sterke språkopplæringsmodeller.
- det opprettes en fungerende tilsynsordning som sikrer kvaliteten i opplæringen.

- skoleeier plikter å informere foreldre om retten til opplæring i og på samisk ved innmelding.
- skoleeiers plikt til å sikre kvalitet ved fjernundervisning reguleres.
- utdanningen for samiske lærere styrkes.

Voksnes læring og høyere utdanning

Voksne lærer på ulike arenaer og for ulike formål. Gode vilkår for livslang læring kan være viktig for å motvirke større økonomiske og sosiale forskjeller, og hindre utestenging av store grupper fra arbeidslivet.

Skolenes landsforbund vil derfor jobbe for at:

- realkompetanse anerkjennes i utdanningsinstitusjonene.
- de som vurderer realkompetanse, må gis et formelt utdanningstilbud.
- grunn- og etterutdanning i norsk som andrespråk styrkes.
- grunnskole- og videregående opplæring for voksne skal være likeverdig og gratis.
- offentlig skole skal stå for voksenopplæring, forberedende opplæring for voksne og videregående opplæring for voksne, også den modulstrukturerte opplæringen.
- en god offentlig voksenopplæring, forberedende opplæring for voksne og videregående opplæring for voksne sikres.
- voksne som tar førstegangs grunnopplæring, får full dekning av livsopphold.
- voksne med utenlandsk utdanning som ikke godkjennes i Norge, må få rett til voksenopplæring, forberedende opplæring for voksne og videregående opplæring for voksne.
- innvandrere som har fått godkjent sin videregående utdanning, men mangler eksamen i norsk, engelsk eller andre fag, må få rett til å ta disse fagene for å oppnå yrkes- eller studiekompetanse.
- voksne med rett til utdanning, må få rett til rådgivning.
- fagskoler som bygger på fag- eller svennebrev sikres en forutsigbar og forsvarlig finansiering.
- fagskolesystemet utbygges som en viktig del av utdanningssystemet.
- studiepoeng fra fagskolen likestilles med studiepoeng fra UH-sektoren.
- gjeldende ordning, der bevilgninger til høyere utdanning skal være basert på gjennomstrømmingen i institusjonene, avskaffes og erstattes av et system for finansiering etter samfunnsmessige behov og med økonomisk forutsigbarhet for den enkelte institusjon.
- grunnforskning skal kunne drives fritt – oppdragsforskning må ikke være eneste mulighet.

Voksenopplæring, FOV og VOV

Voksenopplæring, forberedende opplæring for voksne (FOV) og videregående opplæring for voksne (VOV) er både nøkkelen til å sikre god integrering og en nødvendighet for å sikre livslang læring, uansett hvor deltakeren kommer fra. Voksenopplæring, FOV og VOV må sikre at de voksne elevene får kompetansen de trenger for å kunne ta del i arbeidslivet. Voksenopplæring, FOV og VOV må inneholde effektive løsninger som sikrer at de voksne elevene får kompetansen de trenger for å kunne være lenge i arbeidslivet.

Dette innebærer at voksenopplæringen, FOV og VOV må tilby både kortere kurs og formelle utdanninger, med alternative veier for å nå disse.

Mange av deltakerne i voksenopplæring, FOV og VOV har ikke fullført grunnskole og/eller videregående skole i sitt hjemland. De trenger dette for å kunne delta i arbeidslivet og for å bli godt integrert i samfunnet. Lærerne i voksenopplæring, FOV og VOV må ha formell kompetanse til å undervise voksne elever.

I dag bor mange i Norge i flere år før de får mulighet til å arbeide. LO ønsker å gi innvandrere arbeidstillatelse allerede på mottakene, slik at alle som bor i Norge har mulighet til både å bidra til samfunnet og å leve verdige liv.

Skolenes landsforbund vil:

- ha voksenopplæringstilbud som favner alle kategorier vokselevener; flerspråklige, voksne med sykdom/skade/funksjonsnedsettelse som trenger vedlikeholdsopplæring på for eksempel grunnleggende ferdigheter, og voksne som har behov for individuelt tilrettelagt opplæring. I tillegg skal de som har fag/svennebrev gis mulighet til påbygning til studiekompetanse og rekvalifisering.
- at voksne med funksjonsnedsettelse skal få et opplæringstilbud som kvalifiserer til å kunne ta del i arbeids- og samfunnsnivå ut fra deres premisser/muligheter.
- at voksnes rett til spesialundervisning ivaretas av lærere med riktig kompetanse, og i voksenopplæring, forberedende opplæring for voksne og videregående opplæring for voksne (ikke i bolig eller dagtilbud).
- ha tett kontakt mellom arbeidslivet og voksenopplæring, forberedende opplæring for voksne og videregående opplæring for voksne. Arbeidslivet må være åpne for å lære opp deltakere i norsk arbeidslivskultur, i tillegg til selve faget.
- at det stilles krav om voksenpedagogikk og kompetanse i norsk som andrespråk for lærere som underviser i aktuelle fag.
- sikre arbeidsmuligheter for innvandrere, også de som ikke når høye språkkrav eller mangler formell kompetanse.
- arbeide for at også voksne elever skal få rett til å ha en kontaktlærer.
- voksne må ha rett til utstyrsstipend på lik linje med ungdom.

Andre yrkesgrupper i skolen

Skolenes landsforbund ser at dagens skoler har mange ulike utfordringer. Derfor vil vi jobbe for flere yrkesgrupper i skolen. Ulike yrkesgrupper innehar ulike metoder og tilnæringsmåter i sitt arbeid med elevene, og myndighetene må lovfeste hvilken kompetanse det skal være tilgang til i laget rundt elevene.

Psykiske helseplager blant barn og unge er dessverre et økende problem. Derfor vil Skolenes landsforbund ha flere helsesykepleiere og et styrket skolehelsetilbud. En god og godt bemannet skolehelsetjeneste, sammen med en styrking av spesialpedagogiske tiltak, bidrar til trygghet og trivsel i skolehverdagen. Det kan forebygge frafall og forebygge helseproblemer senere i livet.

Det må gjøres klart hva som er arbeidsoppgavene til de ulike yrkesgruppene. Vi må ha arbeidstidsordninger som sikrer tid til samarbeid, og for- og etterarbeid for alle tilsatte i skolen.

Tillit til de ansatte. Mer praktisk, variert og relevant opplæring

Skoleforskning viser at det er læreren som gjør den store forskjellen når det gjelder læring. Derfor må de ansatte ha pedagogisk og metodisk handlefrihet og ikke pålegges arbeidsoppgaver som stjeler tid og fokus fra opplæringen.

Skolenes landsforbund vil arbeide målrettet for at de ansatte får handlefrihet til å gjøre opplæringen mer praktisk, variert og relevant. En slik tilnærming til undervisningen øker elevenes motivasjon og gir alle elever et bedre utgangspunkt også i tilegnelsen av teoretisk kunnskap. Den positive læringseffekten som praktiske og estetiske fag har, må utnyttes bedre i alle fag.

Innholdet i opplæringen må sikre at tilpasset opplæring og lik rett til utdanning kan bli en realitet.

Skolenes landsforbund vil på alle nivå arbeide for å vinne fram med at all opplæring skal være basert på et bredt kunnskapssyn og sikre alle lik tilgang til utdanning ved at:

- læreren skal ha metodefrihet i opplæringen.
- opplæring i fremmedspråk styrkes og aktuelle minoritetsspråk tilbys som fag for alle både i grunnskolen og den videregående skolen.
- de praktiske og estetiske fagene får en høyere status og prioritet i norsk grunnskole.
- den praktiske siden styrkes i videregående opplæring ved økte ressurser, for å legge til rette for en best mulig yrkesrelevant praksis.
- samarbeidet mellom skole og næringsliv styrkes.
- alternative vurderingsformer i grunnopplæringen videreutvikles, og karakterer og tradisjonelle eksamener gjøres overflødige.

God studiefinansiering – rett til utdanning for alle

Skolenes landsforbund arbeider for at studiefinansieringen skal gi høye stipendandeler og lav, politisk styrt studielånsrente. Skolenes landsforbund arbeider for at offentlig ansatte skal få avskrevet studielån etter antall år i offentlig tjeneste. Studielånsrenten skal alltid være under markedsrenten.

Skolenes landsforbund vil arbeide for at:

- fullstipendiering skal være et langsiktig mål for studiefinansiering i høyere utdanning.
- staten bidrar til oppbygging av tilstrekkelig antall studentboliger til en husleie som er i samsvar med studiestøtten.
- alle ansatte i utdannings- og oppvekstsektoren får rett til regelmessige og betalte permisjoner for videreutdanning og faglig oppdatering.
- alle lærere i lærer- og barnehagelærerutdanningene jevnlig har praksis i utdanningssystemet.
- krav om pedagogisk utdanning og praksis for skoleledere gjeninnføres.
- det utvikles en skolelederutdanning som vektlegger pedagogisk ledelse på linje med personalbehandling og økonomistyring.
- lærerutdanning tatt i andre land må i større grad kunne godkjennes.
- det legges bedre til rette for rekruttering av lærerstudenter og lærlinger med innvandrerbakgrunn for framtidig arbeid i skoler og barnehager.
- assistenter og miljøarbeidere i skole, barnehage og SFO/AKS får tilbud om relevant yrkesutdanning eller fagbrev.

- det må utarbeides et etter-/videreutdanningstilbud for lærere som skal undervise i arbeidslivsfaget.

Tid og rom til etisk refleksjon

Det etiske grunnlaget for opplæringsvirksomheten og opplæringens innhold skal være basert på demokratiske verdier og menneskerettigheten, og ellers være religions- og livssynsneutrale.

Etisk bevissthet, høy faglighet og god innsikt i ulike elevers metodiske behov er kjernen i alt profesjonelt arbeid i utdannings- og oppvekstsektoren. Skolenes landsforbund arbeider for at samfunnet skal ha tillit til at vi bruker våre valgmuligheter på en etisk forsvarlig måte og at pedagogisk handlingsrom er viktig for å sikre god kvalitet i opplæringen for alle elevgrupper.

For å sikre at opplæringen fungerer demokratisk og inkluderende, arbeider Skolenes landsforbund for at:

- barnehagen og skolen skal verdsette mangfoldet.
- det etiske grunnlaget for opplæringsvirksomheten og opplæringens innhold skal være basert på menneskerettighetene og ellers være religions- og livssynsneutrale.
- likestillingsspørsmål prioriteres.
- barnas og ungdommens egne erfaringer og opplevelse av mening skal vektlegges, respekteres og veiledes i skolen og barnehagen.
- alle former for mobbing, vold og rasisme – mellom elever, mellom personalet, mellom personalet og elever – bekjempes.
- det skal være tid og rom til etisk refleksjon og dialog i personalet og blant elevene.
- det skal videreutvikles en åpenhet for god dialog mellom foreldre, elever og skolens personale.

Holdninger og miljø

For å sikre at barnehagen, skolen og høyere utdanningsinstitusjoner bidrar positivt til en demokratisk verdensutvikling i samsvar med FNs bærekraftsmål, arbeider Skolenes landsforbund for at opplæringen skal:

- bidra til å bevisstgjøre om miljøspørsmål og bruken av jordas ressurser.
- bidra til kritisk bevissthet og refleksjon om fordeling av goder og byrder, lokalt og globalt.
- sikre at kunnskap om fagbevegelsens historie og den betydningen bevegelsen har hatt og har for utviklingen av demokrati og velferdsstat blir mer vektlagt i opplæringen. Historisk kunnskap om hvordan arbeiderklassen har kjempet fram velferdssamfunnet, arbeiderkunst og arbeiderlitteratur hører naturlig inn.
- sørge for at elever i ungdomsskolen og videregående skole i større grad tilegner seg kunnskap om hvordan, trepartssamarbeidet, lover og avtaleverk regulerer arbeidslivet.
- bidra til kritisk bevissthet om konsekvensene av opprustning, krig og rasisme.

Kunnskap til få gir makt
kunnskap til alle **gir frihet**

Skolenes landsforbund

Skuvllaid riikkalihttu | Skoleforbundet i LO

Besøksadresse: Torggata 12 (Folkets Hus, hovedinngang), 0181 Oslo

Postadresse: Skolenes landsforbund, Torggata 12, 0181 Oslo

E-post: skolenes@skolenes.no

Telefon: 99 35 60 60

skoleneslandsforbund.no